

A felvidéki magyar közoktatás dilemmái

Albert Sándor

Először is tudatosítani kell, hogy a felvidéki magyar közoktatás a szlovák közoktatási rendszer szerves része – nem önálló rendszer. A rendszerbe való beavatkozás tehát nem áll módunkban, de a rendszeren belül igenis foglalkozni kell a magyar iskolák problémáival.

Az Oktatásügyi Információs és Prognosztikai Intézet (UIPŠ) statisztikai adatainak elemzése révén határoztuk meg a szlovákiai magyar tanítási nyelvű iskolák számát, ill. a tanulói létszámokat, kerületi bontásban. A táblázatok a 2012 szeptemberében közzétett adatokat tartalmazzák.¹

1. táblázat: Alsó tagozatos (1-4 évf.) iskolák

Kerület	Alsó tagozatos (1-4 évf.) iskolák	Tanulói létszámok
Nyitra	22/ ebből 1 egyházi	4 500
Nagyszombat	27	3 379
Besztercebánya	44/ ebből 2 egyházi	3 316
Kassa	26/ ebből 1 egyházi	2 282
Pozsony	4	251
Összesen	123/ ebből 4 egyházi	11 672

Megjegyzés: Zsolna, Trencsén és Eperjes kerületekben nincsenek magyar tanítási nyelvű iskolák

2. táblázat: Teljes szervezettségű (1-9 évf.) iskolák

Kerület	Teljes szervezettségű (1-9 évf.) iskolák	Tanulói létszámok
Nyitra	58/ ebből 5 egyházi	5 735
Nagyszombat	37/ ebből 2 egyházi	4 650
Besztercebánya	20	3 312
Kassa	21/ ebből 2 egyházi	2 345
Pozsony	4	285
Összesen	140	16 327

Megjegyzés: Zsolna, Trencsén és Eperjes kerületekben nincsenek magyar tanítási nyelvű iskolák

Szlovákiában összesen 263 magyar tanítási nyelvű általános iskola működik. Ebből 123 ún. alsó tagozatos (1-4 évf.) iskola.

Iskoláink 46,77%-a alsó tagozatos (1-4 évf.) „kisiskola”², melyeknek tanulói létszáma 2-119 fő között mozog. A teljes szervezettségű (1-9 évf.) iskolák létszáma 18-1030 fő között mozog. Közülük viszont csak 33 iskolának van 200 főt meghaladó tanulói létszáma. A 263 általános iskolából 230 iskolának a tanulói létszáma nem éri el a 200 főt, tehát ún. „kisiskola”. Ez 87,45%-ot tesz ki. Véleményünk szerint ez jelenti a szlovákiai magyar iskolahálózat egyik legnagyobb problémáját, mert finanszírozhatatlan, és lehetetlenné teszi a színesebb pedagógiai programok kínálatát is.

Elenyészőnek tűnik az egyházi iskolák száma. A 263 általános iskolából mindössze 13 iskola egyházi fenntartású. Ez mindössze 4,94%-ot tesz ki.

Magán, ill. alapítványi fenntartásban lévő, magyar tanítási nyelvű általános iskola nincs Szlovákiában.

3. táblázat: Magyar tanítási nyelvű középiskolák Szlovákiában

Fenntartó	Gimnázium	Szakközépiskola	Magyar osztályok tanulóinak összlétszáma
Állam	13	6	5 574
Egyház	5	0	588
Magánszemély v. alapítvány	1	5	3 094
Összesen	19	11	9 256

² „Kisiskolaként” kezeljük azokat az intézményeket, amelyek csak alsó tagozatot működtetnek, valamint azokat a teljes szervezettségű iskolákat, amelyekben a tanulói létszám nem haladja meg a 200 főt.

¹ www.uips.sk

4. táblázat: Vegyes (szlovák-magyar) osztályokat működtető középiskolák Szlovákiában

Fenntartó	Gimnázium	Szakközépiskola	Magyar osztályok tanulóinak összlétszáma
Állam	7	25	5 931
Egyház	0	0	0
Magánszemély v. alapítvány	0	3	1 216
Összesen	7	28	7 147

5. táblázat: A gimnáziumok eloszlása a kerületek, a tanítás nyelve és a fenntartók szerint

Kerület	A tanítás nyelve		Fenntartó			Tanulói létszám
	magyar	vegyes	állam	egyház	magánszemély v. alapítvány	
Nyitra	8	1	5	4	-	2075
Nagyszombat	6	-	5	-	1	1979
Besztercebánya	1	3	3	1	-	705
Kassa	2	3	5	-	-	768
Pozsony	2	-	2	-	-	238
Összesen	19	7	20	5	1	5765

Megjegyzés: A Zsolnai, Trencsényi és Eperjesi kerületben nincs magyar tanítási nyelvű gimnázium

6. táblázat: A szakközépiskolák eloszlása a kerületek, a tanítás nyelve és a fenntartók szerint

Kerület	A tanítás nyelve		Fenntartó		Tanulói létszám
	magyar	vegyes	állam	magánszemély v. alapítvány	
Nyitra	4	11	12	3	3 667
Nagyszombat	5	8	8	5	5 473
Besztercebánya	-	4	4	-	534
Kassa	2*	5	7	-	964
Összesen	11	28	31	8	10 638

*A kassai Szakkay József Szakközépiskolát (régén Ipariskola) is itt említjük, habár a statisztika a vegyes osztályokkal rendelkező iskolák közé sorolta, mivel az intézményen belül működik szlovák tanítási nyelvű felsőfokú szakképzés is.

Állami fenntartású középiskolában összesen 11 505 diák tanul magyar nyelven. 4 310 diák magánintézményben és 588 diák egyházi középiskolában tanul magyar nyelven. A magyar nyelven tanuló középiskolások összlétszáma 16 403 fő. Ebből gimnáziumi osztályokban 5 765, a szakközépiskolák osztályaiban 10 638 diák tanul. Az arányszámokat tekintve: a magyar nyelven tanuló diákok 35,15%-a gimnáziumi osztályokban, míg 64,85%-a szakközépiskolák osztályaiban tanul.

Érettségivel végződő magyar tanítási nyelvű osztályokban összesen 11 646 diák tanul (5 765 gimnazista és 5 881 szakközépiskolás). Ez a magyar nyelven tanuló középiskolások 71%-a.

A statisztika tükrében tehát aránylag kedvező kép rajzolódik ki a felvidéki magyar közoktatásról, mégis szólni kell a gondokról, problémákról:

1. A bársonyos forradalom után a magyar tanítási nyelvű iskolák száma folyamatosan nő, viszont a tanulói létszám csökken. Ennek a paradox helyzetnek több oka van:

- A demográfiai mélyhullám következtében egyre kevesebb magyar gyerek születik Felvidéken is.
- A magyar gyerekek csaknem egynegyede nem magyar iskolába jár, habár az utolsó egy-két évben ez az arány mintha javuló tendenciát mutatna. Ez részben az anyaország által nyújtott oktatási (beiratkozási) támogatásoknak köszönhető.

Az okokat keresve a szociológusok elsősorban a vegyes házasságokat és asszimiláció felgyorsulását emlegetik, de a szülők részéről gyakoriak azok a megfogalmazások is, hogy azért adom szlovák iskolába a gyereket:

- hogy az életben jobban érvényesüljön;
- hogy az államnyelvet tökéletesen elsajátítsa;
- azért, mert a magyar iskolában (a kis létszámok miatt) összevont osztályokban tanulnak a gyerekek;
- azért, mert én is szlovák iskolába jártam;
- stb.

c) Részben az említett oktatási támogatásoknak „köszönhetően” megnőtt a magyar iskolákat látogató roma gyerekek száma (országos viszonylatban kb. 30% a roma gyerekek számaránya a magyar iskolákban, de van iskola, ahol a 90%-ot is meghaladja). Az oktatási támogatásra tehát kétélű fegyverként lehet/kell tekinteni.

2. A kisiskolák komoly finanszírozási problémát jelentenek mind az államnak, mind az önkormányzatoknak. Az oktatási tárca részéről az elmúlt hetekben komoly támadások érték ezeket az intézményeket, és felmerült az összevonások, ill. a bezárások gondolata is. A kisiskolák ellen indított „támadás” ugyan egységbe tömörítette a politikai pártokat, a Szülők és Pedagógusok Szövetségét, a Csevadokot és a Szlovákiai Magyarok Kerekasztalát, ezért a minisztérium meghátrálásra kényszerült, de a mérkőzés még nincs lejátszva. Ezért úgy gondoljuk, hogy a felvidéki magyar oktatási szakembereknek ki kellene dolgozni egy olyan tervezetet, amely a kisiskolák hatékonyságának növelését segítené (miközben esetleg a működtetésük anyagi terheit is csökkentenék). Véleményünk szerint az oktatás első négy évfolyamát mindenképpen „helyben” kell megoldani – ez nem lehet vita tárgya.

Szakmai téren sokkal nagyobb figyelmet kell szentelni:

- a szövegértésre és értő olvasásra;
- az önálló tanulásra és feladatmegoldásokra;
- az idegen nyelvek oktatására (beleértve az államnyelvet is);
- a magyarságtudat megőrzésére és a hagyományok tiszteltetésére;
- a kommunikációs készségek növelésére;
- stb.

Nagyon érdekes és tanulságos Lampl Zsuzsának az a megállapítása, hogy „akik magyar alapiskolába jártak, azok között magasabb az alapfokú és felsőfokú végzett-

ségűek részaránya, akik szlovák alapiskolát látogattak, azok között többnek van középfokú végzettsége” (Lamp, 2012).

Megszívlelendő a következő megállapítás is: a magyar iskolát végzettek sikeresebbnek tartják magukat

- a szakmájukban való érvényesülésben,
- a munkahelyen való megbecsülésben,
- a családi életben,
- az emberi kapcsolatokban,
- az emberek közötti tekintély tekintetében,
- és a közügyekben gyakorolt befolyásukban.

Viszont kevésbé tartják magukat sikeresnek, szlovák kollégáikkal összehasonlítva, az anyagiak területén.

A szlovákiai pedagógustársadalomban – beleértve a felvidéki magyar pedagógusokat is – nagyon sok a megoldásra váró feladat. Véleményünk szerint mégis az a legnagyobb gond, hogy **hiányzik a jövőkép**. Annak megfogalmazása, hogy hová szeretnénk eljutni, milyen iskolákat, milyen közoktatást képzelünk el hosszútávon.

A megoldásra váró **legégetőbb** problémák:

- **Csökkenteni** kell a nem magyar iskolát választó gyerekek számát;
- Megoldást kell keresni a **kisiskolák** problémáira;
- Meg kell oldani a szociálisan hátrányos (elsősorban roma) családból származó gyerekek **felzárkóztatását**;
- Meg kell tanítani a diákokat **tanulni**;
- Ki kell alakítani az iskola **saját arculatát** és **vonzóbbá** kell tenni iskoláinkat.

A kitörési lehetőségekről és megoldási javaslatokról a szerző által bemutatott „Talán még nem késő. Helyzetkép, kihívások, elmozdulási lehetőségek a szlovákiai magyar közoktatásban” című könyvben olvashatunk.

A harmadik fejezetben a szerző a következő kérdésekre keresi a válaszokat:

- Milyen a jó iskola?
- Milyen a jó pedagógus?
- Mit tanítsunk?

- Hogyan tanítsunk?
- Hogyan tanuljunk?
- Mit tehetünk az értékelés objektivizálása érdekében?
- Hogyan alakíthatjuk ki az iskola saját arculatát?
- Hogyan tehetjük vonzóbbá iskoláinkat?

Az utolsóként említett (Hogyan tehetjük iskoláinkat vonzóbbá) kérdéssel kapcsolatban a szerző a következő **ajánlásokat** fogalmazza meg:

a) Legyen az iskola partnerközpontú: A partnerközpontúság többek között azt is jelenti, hogy az iskolának kommunikálnia kell a partnerekkel (mindenekelőtt a diákokkal és a szülőkkel), és fel kell mérnie a partnerek elvárásait és elégedettségét. De a partnerközpontúság nem jelenthet diák- (vagy szülő-) diktátumot.

Az iskolának megvan a saját pedagógiai programja. Ezért jogosan feltételezhető, hogy a diák ennek ismeretében választja ki az iskolát és elvárható, hogy az állami oktatási program tartalmi részével egyetért. Az iskolai oktatási program tananyaga, a választható tantárgyak, a szabadidős tevékenység, az oktatás módszerei, a vizsgáztatás formái stb. viszont már alku tárgyait képezhetik.

A *partnerek elvárásaihoz való alkalmazkodás kitűnő példái az amerikai gyorséttermek, a McDonald's a Burger King és a többiek. Az említett gyorséttermekben az alapkiadást adott. Az megy oda, aki hamburgert akar enni, de több fajtából választhat (Big Mac, McChicken, Fishburger, Cheeseburger stb.) és saját ízlésének megfelelően majonézzel, mustárral, ketchuppal stb. ízesítheti. A kiválasztott ételt elfogyaszthatja az étteremben, de magával is viheti (Take Out). Ha úgy kívánja, akkor az autóban ülve is kiszolgálják (Drive Thru).*

A *partnerközpontúság jó példái az autószerelő is. Üzlethelyiségeikben általában csak az alaptípus található, de a hozzávaló tartozékok (anatomikus ülés, tetőnyílás, klimatizáció, dísztárcsák, autórádió, stb.) igény szerint megrendelhetők. A tömeggyártásban készült autót a személyes elvárások, igények és ízlések alapján módosítva és kiegészítve adják át a vevőnek.*

Az egyéni elvárásoknak természetesen nem lehet minden esetben és maradéktalanul eleget tenni, de mindenképpen foglalkozni kell azokkal az igényekkel, amelyeket többen, a partnerek több csoportja is (diákok, szülők, tanárok stb.) megfogalmazott.

b) Az iskolai pedagógiai programot a partnerekkel (diákokkal, szülőkkel, pedagógusokkal) **együttműködve állítjuk össze**, miközben messzemenően figyelembe vesszük az elvárásaikat (lásd a 3.6 fejezetet).

c) Ne csak az állami pedagógiai program elvárásainak teljesítése, ne csak a különböző felmérésekben (pl. Tesztelés) való jó szereplés és ne csak a tudás mennyiségének növelése lebegjen a szemünk előtt. **Figyeljünk oda a „belső” elvárásokra is – a partnerek elégedettségére.**

Az érvényes jogszabályok értelmében a diák (esetleg a szülő) szabad akaratából dönt arról, hogy hol, melyik középiskolában kíván továbbtanulni (az általános iskolák esetében van némi lakhelyhez kötöttség). És valószínűleg olyan iskolát választ majd, ahol a kiválasztott (megálmódott?) szakmát tanulhatja, ahol a barátai tanulnak, ahol szabadidejét elvárásainak megfelelően töltheti, ahol jól felszerelt laboratóriumok, sportlétesítmények, könyvtárak stb. vannak, ahol a diákot emberszámba veszik, tehát ahol vélhetően jól érzi majd magát.

Amíg volt „elég” gyerek és központilag beteretltek őket a középiskolák egyes típusaiba, addig nem is volt különösebb gond. Addig minden iskolát „meg lehetett tölteni” diákkal. Volt kiket tanítani. Volt az iskolának létjogosultsága. A szabad iskolaválasztás lehetősége és a csökkenő gyereklétszám viszont megzavarta ezt az idillt.

Az iskolának diákra, sok-sok diákra van szüksége, mert a normatív finanszírozási rendszerben (az iskola költségvetése = diáklétszám x fejkvóta) csak így képes talpon maradni. Várható tehát, hogy sok iskola „kiürül”. És ahol kevés a diák, vagy ahol nincs diák, ott pénz sincs, és tanárra sincs szükség. Az iskolát bezárják. „Racionalizálják” az iskolahálózatot.

Csak a „jó iskolák” maradnak meg. De ki dönti el, hogy melyik (milyen) a jó iskola? A fenntartó? A tanfelügyelő? Az iskolaigazgató? Valószínűleg egyikük sem! A diák (esetleg a szülő) dönt. Mégpedig azzal, hogy melyiket vá-

lasztja. Hogy az Ő elvárásainak melyik felel meg a leginkább. **A diákok (ill. a szülők) tehát az intézmény rövid távú sorsát határozzák meg azzal, hogy hová iratkoznak be**, ill. hogy a szülők hová iratják be gyermeküket.

A hagyományos iskola (mindenekelőtt a szakközépiskola) „küldetése” a múltban az életre való felkészítés volt. Egy olyan szakmára való felkészítés, amellyel az ember 30-40 éven át megkereshette a kenyerét. Ma viszont a felmérések arról tanúskodnak, hogy az ember életében többször is kénytelen nemcsak munkahelyet, hanem szakmát váltani (vagy legalábbis „megújítani”). Így jutottunk el az **élet hosszig tartó tanuláshoz** (life long learning), és így alakult át az **„életre való tanulás”** (learning is for life) elve a **„tanulás az életünk”** (learning is for living) elvre.

Elindultunk tehát a **tudásalapú társadalom** felé. Egy olyan társadalom felé, amelyben a fejlődés forrása, a fejlődés hajtóereje az **információ**. Ebben a társadalomban, a jövő társadalmában a **képzettség** jelenti majd a hatalmat. Nem a pénz mennyisége, nem a felhalmozott vagyon lesz a döntő, hanem a tudás. Tehát elsősorban ésszel, kreativitással lehet érvényesülni, nagy pénzeket keresni, nem fizikai munkával.

Gondoljunk csak a Rubik-kockára. Rubik Ernő ezzel az ötletével, ezzel a találmányával több pénzt keresett egy évben, mint a magyarországi gépipar teljes egészében. Vagy itt van Bill Gates esete. 2000 dollárral indult, hónapokon belül multimilliomos lett, és ma a világ egyik leggazdagabb embere.

Természetesen a jövőben is szükség lesz vasművekre, olajfinomítókra, építkezési vállalatokra. Ezek is jól élnek majd, de az igazi nyereséget szellemi erővel lehet megteremteni.

A 21. század küszöbén végre tudatosítanunk kellene, hogy megváltozott körülöttünk a világ, és **megváltozott az iskola küldetése is**.

Ma az iskolát **közszolgálati intézményként** kell kezelni. A ma iskolája **szolgáltatást nyújt** a diákoknak, amelyek eredménye a **műveltség**.

Ennek az eredménynek – a műveltség színvonalának – a bizonytalansága abban rejlik, hogy a diák maga is részese a szolgáltatásnak (ellentétben a kommunális szolgáltatásokkal, mint pl. a rádió- vagy televíziójavítás, a ruhatisztí-

tás stb.). A diák az oktatási folyamat résztvevője. A diák az iskolában éli az életét, ezért számára nemcsak a végeredmény, nemcsak az érettségi bizonyítvány fontos. A diák számára sokkal fontosabb az, hogy milyen légkörben folyik az oktatás, hogy hogyan tanít a tanár, hogy milyen a tanár–diák kapcsolat. Mert lehet, hogy a **diák hamar elfelejti azt, amit a tanár tanított, de sohasem felejt el azt, ahogyan tanított.** A diák szempontjából tehát a **folyamat** (az oktatási folyamat stb.) lényegesebb, fontosabb, mint maga az eredmény. Habár a kettőt nehéz lenne egymástól elválasztani.

Az oktatás minőségének javításakor ezért kell folyamatokban gondolkodni (nemcsak eredményekben). És ezért kell az ellenőrzést is a folyamatokra összpontosítani. Arra, hogy hogyan tanít a tanár, milyen oktatási módszereket és oktatási formákat használ, hogyan, milyen módszerekkel értékeli a diákok munkáját, hogyan viszonyul a diákjaihoz és milyen légkörben folyik az oktatás. Döntő mértékben ettől függ a diák (és közvetve a szülő) elégedettsége – és ettől függ az is, hogy a diák fiatalabb testvére, annak barátai, ismerősei is ezt az iskolát választják-e, vagy inkább egy másikat, ahol mindez megtalálható.

Vannak ún. „elit” iskolák, ahol „válogatott” diákok tanulnak, ahol versenyszellem uralkodik, és az eredményességre összpontosítanak. Arra, hogy a diák kitűnő tanulmányi eredményeket érjen el, és lehetőleg minden végzős sikeresen felvételizzen az egyetemen. Arra, hogy minél több diák vegyen részt a tanulmányi versenyek iskolai, kerületi és országos fordulóján, esetleg a nemzetközi megmérettetéseken. Ennek a célnak rendelik alá az iskola egész tevékenységét. Egyetemi tanárok vezetésével szakkörökben készítik fel a „versenyzőket”. A diákok egyetemi felvételi előkészítőket látogatnak stb. Ezeket az intézményeket tartjuk **jó színvonalú iskoláknak**. Különböző kritériumok szerint összehasonlítva rangsorolni is lehet ezeket az iskolákat. Aszerint, hogy a végzősök hány százaléka jutott be az egyetemekre, hogy a diákok hány százaléka szerepelt sikeresen a hazai és nemzetközi tanulmányi, sport- stb. versenyeken.

Aztán vannak olyan iskolák is, ahol a diák „csak egyszerűen” jól érzi magát és szeret iskolába járni. Ahol az iskola megpróbál megfelelni a diákok (szülők stb.) elvárásainak. Ahol nemcsak az eredményekre összpontosítanak, hanem a folyamatokat (mindenekelőtt az oktatási folyamatát) tökéletesítik, a tanár–diák kapcsolatokat ápolgatják stb. Ezek a **minőségi iskola** ismérvei.

Az ISO 8402 szabvány a következőképpen határozza meg a minőséget: „a gyártmány vagy a szolgáltatás azon tulajdonságjegyeinek az összessége, amelyek lehetővé teszik bizonyos előre meghatározott vagy elvárt szükségletek (igények) kielégítését”. Ebben az értelemben tehát a minőség „szubjektív” kategória. A „vevő” (a diák) maga dönti el, hogy számára mi a jó, mit tart minőségi szolgáltatásnak. Az iskola tehát a küldetésnyilatkozatával és a diákok, a szülők, valamint a további partnerek elvárásaival összhangban saját maga határozza meg, hogy mit ért minőség alatt, mit ért a saját intézményének minősége alatt. Ez azt jelenti, hogy **minden iskola saját környezetének, saját küldetésének és adottságának megfelelő egyedi minőségfogalommal rendelkezik**, amely természetesen összhangban van a jogi előírásokkal és a tantervekben megfogalmazott társadalmi elvárásokkal. Ilyen kritériumok alapján, ilyen feltételek mellett viszont az iskolákat

nem lehet rangsorolni. Ezek a kritériumok csak az iskola belső értékelésére alkalmasak, és azt jelzik, hogy az iskola önmagához képest (időben) javult-e (esetleg romlott). Leegyszerűsítve a dolgot, a **minőség az elégedettségéről, míg a színvonal az eredményekről szól.** A minőség többnyire **belső kezdeményezés nyomán jön létre, míg a színvonalat általában a külső elvárásokhoz való igazodás kényszeríti ki.**

Ideális esetben a jó színvonalú iskola egyben minőségi iskola is. Olyan iskola, ahol a diák nemcsak jól teljesít, hanem jól is érzi magát. Ahová szívesen jár. Vámosi János írja egyik könyvében, hogy a régi időkben, valahol Pécsen, betér a cipőboltba egy fiatalember, és eladónak jelentkezik. Kis idő múltán megegyeznek a tulajdonossal, aki ismerteti az üzlet filozófiáját: **Fiam, jól jegyezze meg, nálunk a vevő az atyáúristen.** Érdemes megszívlelni ezt a látásmódot, mert bármennyire is furcsa, de **az iskolában nem a diákok vannak értünk, hanem mi vagyunk a diákokért.**

Véleményem szerint ma az iskolák többsége hasznos tudással vérteti fel diákjait. Jó eredményeket pedig csak színvonalas munkával lehet elérni, csak ily módon lehet megfelelni a külső elvárásoknak. A kiváló minőség, a tanulók, a pedagógusok és a szülők elégedettsége viszont csak belső kezdeményezés nyomán valósulhat meg. Ezért nem elég csak a jó eredményekre törekedni. Igyekezni kell olyan légkört teremteni, hogy a tanulók szívesen járjanak iskolába, és a szülők elégedettséggel nyugtazzák a pedagógusok munkáját.

És akkor nem kell majd attól félnünk, hogy iskoláink elnéptelenednek!

Tegyük változatossá és érdekessé az oktatási folyamatát – váltogassuk az oktatási módszereit és formáit. Ha a tananyag tartalma lehetővé teszi, akkor részesítsük előnyben az újszerű módszereket és formákat (problémamegoldó-, projekt-, kooperatív módszer, brainstorming, esettanulmányok, csoportoktatás stb.).

Bővítsük a pedagógiai programok kínálatát és a választási lehetőségeket. Ha a diák olyan tananyagot, olyan tantárgyat tanulhat, ami őt érdekli, akkor megerősödik a belső motivációja és szívesen tanul, mert a megszerzett tudást hasznosnak ítéli meg. Lampl Zsuzsanna a *Szellem az iskolában* c. írásában úgy fogalmaz, hogy „két magyar iskola közül azt választanám, amelyik a járulékos szempontoknak jobban megfelel”. (Új Szó, 2013. május 24.) Ennek feltétele a párhuzamos osztályokkal rendelkező nagy létszámú iskola vagy **iskoláközpont**.

Az iskoláközpontokról

A felvidéki magyarság aránylag jó iskolahálózattal rendelkezik. Gondot jelent viszont, hogy intézményeink döntő többsége kis diáklétszámmal (többnyire egy-egy osztállyal) működik, ezért a tanulmányi programok kínálata is szegényes.

Ami az általános iskolákat illeti, ahol csak lehet, meg kell őrizni a kisiskolákat, a középiskolák esetében viszont más a helyzet. A kis létszámú középiskolákból célszerű lenne ún. *oktatási központokat* létrehozni. Természetesen nagy körültekintést igényel a helyszín kiválasztása (a bejárás miatt), de ennél is fontosabb, hogy az oktatási központokban több párhuzamos osztály lehetne, ezáltal bővülne a kínálat, és a diákok többféle tanulmányi programból választhatnának (ahány osztály, annyi program).

Ez növelné a tanulók belső motiváltságát, mivel szabadon választhatnának iskolatípust (gimnázium, szakközépiskola), és azon belül különböző tanulmányi szakirányok állnának rendelkezésükre (természettudományi, társadalomtudományi, idegen nyelvi, gépészeti, villamosipari, közgazdasági stb.). Az sem mellékes, hogy a központon belül a pályamódosítás, a szakirányváltás is egyszerűbbé válna.

A rugalmasság növelése céljából az első két tanévben valamennyi osztály azonos tanulmányi program szerint dolgozna. Így a *választás lehetősége* két évvel kitolódhatna. Az adott régió diákjai tehát az általános iskola elvégzése után nem gimnáziumba vagy különböző szakiskolákba jelentkeznének, hanem egy oktatási központ növendékei lennének. Ez lényegesen megkönnyítené az általános iskolák végzősei és szülei dolgát: elhamarkodott vagy rossz döntés esetén fennállna egy későbbi pályamódosítás lehetősége az oktatási központon belül.

A tanulók az első két évben – a közismereti tárgyak elsajátítása mellett – megismerkednének az iskola kultúrájával, a pedagógusokkal, a szaktantermekkel és laboratóriumokkal, a központ által kínált programokkal, és így sokkal tudatosabban, érdeklődési körüknek és adottságaiknak megfelelően választhatnák meg az érettségéhez vagy egy szakma megszerzéséhez vezető utat.

1991 és 1997 között ezt az elképzelést próbáltuk megvalósítani a kassai ipariskolában. A kísérlet nagy sikernek örvendett a diákok körében, jó eredmények születtek. Számtalan pozitív visszajelzést kaptunk a szülők részéről is. Sajnos 1998-ban, a Kassai Műszaki Egyetemre való távozásom után – számomra mindmáig érthetetlen okokból – a kísérleti oktatás megszűnt, és az iskola visszatért a *hagyományos* szakképzéshez.

Kollégáim valószínűleg nem tudatosították kellőképpen, hogy *vagy megtanuljuk az új szabályokat, vagy a régi módon csináljuk tovább, és a legjobb játékosokká válunk egy olyan játszmában, amelyet többé már nem játszanak* (Larry Wilson).

Követendő példa akad bőven a szomszédos országokban is. Eindhoven (Hollandia) városában a kilencvenes évek elején egy oktatási központba vonták össze a helyi szakközépiskolákat. A központ új épületegyüttest is kapott, és a tanulók összlétszáma elérte a 30.000 főt. Harmincezer diák, ezer osztály. Évfolyamonként 250 osztály, 250 lehetőség különböző programok kínálatára.

Magyarországon is történt hasonló elmozdulás az új évezred küszöbén. Szolnokon pl. öt szakközépiskolát vontak össze egy iskolaközpontba, csaknem 3000 tanulóval. Ez 100 osztályt, évfolyamonként 25 osztályt jelent, és 25 különböző kínálatra ad lehetőséget.

A Szolnoki Műszaki Szakközép- és Szakiskola 2008-ban jött létre, öt önállóan működő szakképző iskola összevonásával. Az intézményben ekkor közel 3000 diák tanult, 250 tanár és 70 technikai alkalmazott dolgozott...

...Az a sokszínűség, ami jelenleg iskolánkat jellemzi, egyben az erőssége. Iskolánk kihasználtsága 90%-os, nem kevés szakképző van a megyében, amelyik 20-25%-os kihasználtságú...

...Személyes tapasztalatom és meggyőződésem, hogy az ilyen nagy intézmények életképesek, gazdaságosan működtethetők, lehetőséget teremtenek a tantestületek jobb foglalkoztatásához és a diákok tagozatok és szakmák közötti át-

járásához. Színvonaluk és hatékonyságuk a kisebb méretű iskolákéhoz képest jobb.

Az viszont kétségtelen, hogy más vezetési módszerrel működtethető egy integrált intézmény, mint egy kis létszámú iskola³.

Hasonló nagy intézmények működnek Békéscsabán, Kecskeméten, Szegeden stb. Egy ilyen „iskolaközpont” kialakítása zöldmezős beruházként jöhet létre (lásd az Eindhoveni példát), vagy az érintett iskolák összevonásával (a magyarországi példák). A második esetben viszont megfontoltan kell eljárni. Az összevonás csak az érintett felek közös akaratából, ill. beleegyezésével valósítható meg. A kellőképpen nem előkészített összevonási kísérletek eleve kudarcra vannak ítélve (lásd a kassai kísérletet vagy a párkányi próbálkozást), és tiltakozások hullámát válthatják ki. Ez viszont inkább árt, mint használ az ügynek, mert csak elmérgesíti az iskolák közötti kapcsolatot, a város és az iskolák kapcsolatát, de megterheli a pedagógusok közötti kapcsolatrendszer is.

Az iskolaközpontok kialakításának elsődleges célja a kínálat bővítése, az oktatás hatékonyságának növelése és az átjárhatóság kell, hogy legyen. Nem lényegtelenek persze a gazdasági szempontok sem. Sajnos Szlovákiában, a magyar tanítási nyelvű iskolákban is egy ellenkező folyamat tanúi vagyunk: **iskoláink osztódással szaporodnak!**

Az általános iskolákhoz visszatérve, a problémának társadalmi vetületei is vannak. Ha egy községben megszűnik az iskola, az óhatatlanul a helyi közösség leépülését eredményezheti.

Véleményem szerint a kisiskolákat, ahol csak lehet, meg kell tartani, még akkor is, ha ez anyagi áldozatokkal jár a helyi közösség, ill. az önkormányzat számára.

Gazdasági szempontból könnyítést jelenthet néhány község összefogása és „közös” iskola működtetése. Ebben az esetben az iskolabusz segíthet. A központi iskolákba iskolabuszsal járnak be a gyerekek. Ennek feltétele viszont, hogy az iskolabusz a gyerekeket saját házuk előtt vegye fel és tegye le. Ne kelljen a szülőnek, nagyszülőnek reggelente a helyi buszmegállóba kísérni a gyereket, és a délutáni órákban ne kelljen ott várakozniuk a hazaérkező diákokra.

IRODALOMJEGYZÉK:

- Albert, Sándor (2013): Talán még nem késő. Helyzetkép, kihívások, elmozdulási lehetőségek a szlovákiai magyar közoktatásban. Komárom: Felnőttképzési Intézet Kht., 2013
- Gúth, Ferenc (2013): A Szolnoki Műszaki Szakközépiskola bemutatása (kézirat)
- Lampl, Zsuzsa (2012): A szlovákiai magyarok szociológiája. 1. kötet. Szlovákiai és magyar. Somorja: Fórum Kiadványkutatási Intézet, 2012.

³ Gúth, F. (2013): A Szolnoki Műszaki Szakközép- és Szakiskola bemutatása. (kézirat)